

Kwetsbare ouderen: mantelzorg, vanzelfsprekend?

Bram Vermeulen
Prof. dr. Anja Declercq

Opzet Vlaamse Ouderen Zorg Studie

VoZs be vraagt **kwetsbare ouderen**:

- die thuiszorg gebruiken
- die in meer of mindere mate psychisch onwelbevinden of geheugenproblemen ervaren

+ hun **centrale mantelzorg**er

- ➔ Gestandaardiseerde vragenlijst afgenomen door vrijwilligers
(face-to-face bij ouderen, indien mogelijk zelfstandig ingevuld door mantelzorgers)
- ➔ Steekproef van 487 kwetsbare ouderen en 320 centrale mantelzorgers
- ➔ Resultaten niet veralgemenen naar alle ouderen en mantelzorgers!

Mantelzorg, vanzelfsprekend!?

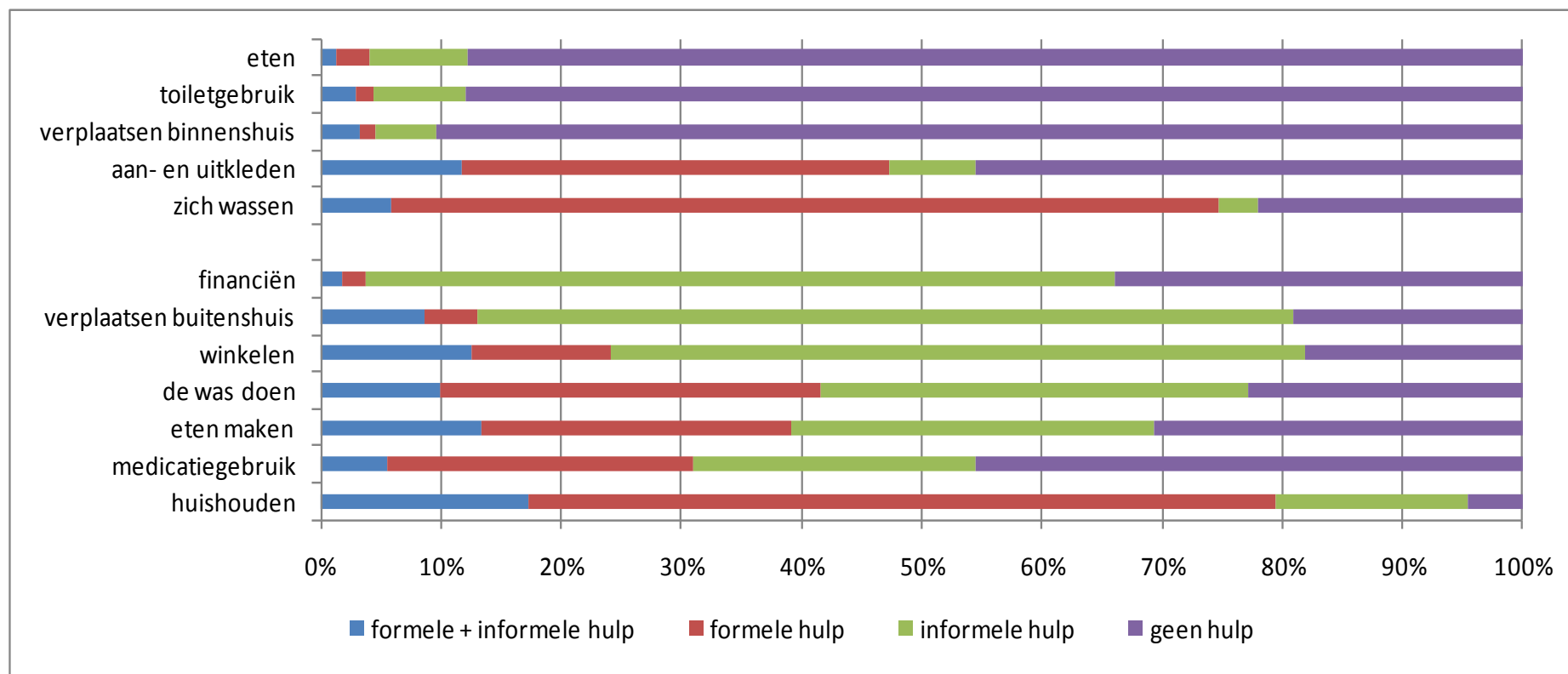
1. Situering

2. Vragen

3. Resultaten

4. Besluit

Zorggebruik van kwetsbare ouderen die thuiszorg gebruiken bij (I)ADL-taken

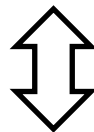
➔ *“Samenwerking met deze nulde lijn betekent dan ook een essentiële opgave voor de eerstelijnsgezondheidszorg.”* (besluit Eerstelijnsgezondheidsconferentie)

Discussienota programmatie van de behoefte aan (woon)zorgvoorzieningen (Vandeurzen, 2011)

- Draagvlak om de zorg te vermaatschappelijken en uit te bouwen rond de thuissituatie
- Overheid gaat uit van scenario's waarin mensen langer in het natuurlijke thuismilieu blijven wonen
- ➔ Ondersteuning van mantelzorgers draagt daar toe bij, want wegvallen van de mantelzorger zorgt voor vermijdbare overstappen van thuiszorg naar residentiële zorg

Uit rapport Informele zorg in Vlaanderen (Vanderleyden & Moons, 2009)

'Het zal soft klinken, maar kunnen we alvast in onze eigen kring beginnen: eens kijken of we met wat extra inspanningen (groot)vader of (groot)moeder toch niet thuis kunnen houden. ... De media kunnen meer positieve verhalen brengen over de grote en kleine vreugdes die met zorg voor een zwakkere medemens gepaard gaan.' (De Morgen, 23/04/09).

'Deze zorg is een dagelijks engagement dat een enorme belasting en organisatie met zich brengt en dat in vele gevallen eindeloos lijkt en soms ook is. ... Deze zorg romantiseren is een brug te ver. Meestal zijn dit geen mooie verhalen, maar verhalen van kommer en kwel.' (De Morgen, 24/04/09).

➔ Niet enkel een droog en wetenschappelijk, maar ook een emotioneel en maatschappelijk debat

Vragen

- 1) Wie zijn de mantelzorgers van kwetsbare ouderen?
- 2) Hoe gaat het met deze mantelzorgers?
- 3) Wat hebben deze mantelzorgers nodig?

Mantelzorg, vanzelfsprekend!?

1. Situering

2. Vragen

3. Resultaten

4. Besluit

Resultaten

1. Wie zijn de mantelzorgers?

Verskil tussen in- en uitwonende mantelzorgers

	Kenmerken	Verskillend huishouden N= 185	Hetzelfde huishouden N= 107
relatie oudere - mantelzorger(in %)	partners	1	89
	ouder-kind	68	8
	andere	30	3
kenmerken mantelzorger	<u>geslacht (% vrouwen)</u>	69	51
	<u>leeftijd (gemiddelde)</u>	56	71
	<u>betaald werk (in %)</u>		
	geen betaald werk	49	91
	werkt deeltijds	23	3
	werkt voltijds	28	6
zorgprofiel oudere	<u>geslacht (% vrouwen)</u>	76	58
	<u>leeftijd (gemiddelde)</u>	82	79
	<u>gepercipieerde gezondheid (in %)</u>		
	heel slecht, slecht of redelijk	78	87
	goed en heel goed	22	13
	<u>zorgafhankelijkheid</u>		
	ADL (gemiddelde; 0-5)	1,6	2,5
	IADL (gemiddelde; 0-7)	5,4	5,4
	<u>ernst depressieve gevoelens (gemiddelde; 0-15)</u>	4,1	5,3
	<u>ernst geheugenproblemen (gemiddelde; 8-40)</u>	18,7	20,5

- Dé mantelzorger bestaat niet
- Inwonende mantelzorgers zorgen voor ouderen met een zwaarder zorgprofiel
- Professionele hulp aan huis komt rechtstreeks in contact met inwonende mantelzorgers!

Resultaten

2. Hoe gaat het met de mantelzorgers?

Signalen van fragiele draagkracht bij in- en uitwonende mantelzorgers van kwetsbare ouderen (in %)

	Verschillend huishouden	Hetzelfde huishouden
Verminderde sociale contacten met familie	13	21
Verminderde sociale contacten met vrienden	19	39
Geen goede subjectieve gezondheid	22	45
Moeilijk om eindjes aan elkaar te knopen	32	41
Vermoeden depressieve gevoelens	19	36
Slechte kwaliteit van de relatie met de oudere	7	11

- ➔ Spagaat tussen draagkracht en draaglast is groter bij inwonende mantelzorgers
- ➔ werkingsprincipe in het woonzorgdecreet: "... maximaal een beroep moeten doen op het zelfzorgvermogen en de zelfredzaamheid van de gebruiker en zijn mantelzorgers, **rekening houdend met hun draagkracht.**" (art.4§7)

Resultaten

2. Hoe gaat het met de mantelzorgers?

Typering van de onderlinge kwaliteit van de relatie tussen oudere en de centrale mantelzorger (in %)

		inschatting relatie met de mantelzorger door oudere			
		slecht	normaal	goed	
inschatting relatie met de oudere door mantelzorger	slecht	2	3	4	9
	normaal	0	18	30	48
	goed	0	9	33	42
		2	30	67	100

Mantelzorgers ervaren ook veel warmte, maar kritiek en conflict komen vaker voor dan bij de oudere.

➔ perspectief van ouderen is niet vanzelfsprekend hetzelfde als perspectief van mantelzorgers

Resultaten

2. Hoe gaat het met de mantelzorgers?

Invloed van demografische kenmerken, de zorgbehoefte van de oudere en draagkracht van de mantelzorgers op de inschatting van de kwaliteit van relatie met de oudere door de mantelzorgers (gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	<i>Inschatting van de kwaliteit van de relatie met oudere door de mantelzorgers</i>
DEMOGRAFISCHE KENMERKEN	
leeftijd mantelzorgers geslacht mantelzorgers (1=vrouw) leeftijd oudere geslacht oudere (1=vrouw) hetzelfde huishouden (1= ja)	-0.18 **
ZORGBEHOEFTE OUDERE	
ernst depressieve gevoelens ernst geheugenproblemen ADL IADL	-0.36 *** 0.18 **
DRAAGKRACHT MANTELZORGER	
Sociale contacten met familie (1= niet verminderd) Sociale contacten met vrienden (1= niet verminderd) Vermoeden depressieve gevoelens (1=nee)	0.14 *
N	211
Adjusted R ²	0.20

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Bescherm kwaliteit van de relatie tussen mantelzorgers en oudere:

- door mantelzorgers te leren omgaan met geheugenproblemen van de oudere
 - door sociaal weefsel rondom mantelzorgers te versterken
- in het bijzonder bij inwonende mantelzorgers

Resultaten

3. Wat hebben mantelzorgers nodig?

Welke vorm van zorg heeft u het meest nodig om uw opdracht als mantelzorger beter te kunnen vervullen? (in %)

	Verschillend huishouden	Hetzelfde huishouden
Iemand die overdag op de oudere komt passen	15	21
Meer uren professionele thuiszorg	15	18
Dagverblijven om er de oudere af en toe naartoe te brengen	8	17
Meer aanmoediging voor de thuiszorg	14	16
Een aangepaste huisvesting	11	15
Een betere onderlinge afstemming van de beschikbare diensten	12	13
Psychische ondersteuning	6	11
Tijdelijke opname van de oudere in een ziekenhuis of in een instelling, om u te ontlasten	6	10
Een betere afstemming van deze diensten op de zorg die u verstrekt	5	9
Iemand die 's nachts op de oudere komt passen	5	7
Cursussen over de omgang met de oudere	4	6
Cursussen over de verzorging van de oudere	4	5
Permanente opname van de oudere in een ziekenhuis of in een instelling, om u te ontlasten	3	3
Nachtverblijven om de oudere af en toe naartoe te brengen	2	2

→ nood aan een gediversifieerd mantelzorgbeleid, waarin verschillende maatschappelijke domeinen en actoren elkaar vinden

Resultaten

3. Wat hebben mantelzorgers nodig?

- *"Deze samenwerking (tussen nulde en eerste lijn) kan zowel bestaan in het doorverwijzen naar of het bekend maken van initiatieven inzake zelfhulp en mantelzorg als in de actieve ondersteuning van hun werking of het stimuleren van participatie van deze initiatieven in de eigen werking."* (besluit positionering Eerstelijnsgezondheidsconferentie)
- Meer actieve, outreachende houding nodig bij mantelzorgers achter en naast kwetsbare ouderen?
- Noden ontstaan niet enkel uit objectieve zorgkenmerken, maar vloeien ook voort uit subjectieve zorgervaringen
- Afhankelijkheidsgevoelens → meer nood/behoefte aan respijtzorg
Problemen met dienstverlening → meer nood/behoefte aan afstemming zorg
Stigma → meer nood/behoefte aan psychosociale ondersteuning

Resultaten

3. Wat hebben mantelzorgers nodig?

Invloed van demografische kenmerken, de zorgbehoefte van de oudere en draagkracht van de mantelzorgers op de negatieve zorgervaringen stigma, problemen met dienstverlening en afhankelijkheid (gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	<i>stigma</i>	<i>problemen met dienstverlening</i>	<i>afhankelijkheid</i>
DEMOGRAFISCHE KENMERKEN			
leeftijd mantelzorgers		-0,16*	
geslacht mantelzorgers (1=vrouw)			
leeftijd oudere			
geslacht oudere (1=vrouw)			
samenwonend met oudere (1= ja)	0,24***		0,27***
ZORGBEHOEFTE OUDERE			
ernst depressieve gevoelens			
ernst geheugenproblemen	0,33***	0,37***	0,39***
ADL			
IADL			0,15**
DRAAGKRACHT MANTELZORGER			
Kwaliteit relatie met oudere		-0,18**	
Sociale contacten met familie (1= niet verminderd)		0,16*	
Sociale contacten met vrienden (1= niet verminderd)	-0,16*	-0,23**	-0,25***
Vermoeden depressieve gevoelens (1=nee)			
N	168	173	178
Adjusted R ²	0,24	0,29	0,46

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Beperk negatieve zorgervaringen:

- door mantelzorgers te leren omgaan met geheugenproblemen van de oudere
 - door sociaal weefsel rondom mantelzorgers te versterken
- in het bijzonder bij inwonende mantelzorgers

Mantelzorg, vanzelfsprekend!?

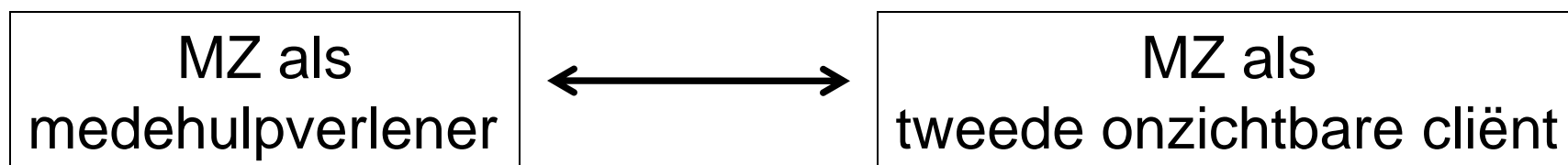
1. Situering

2. Vragen

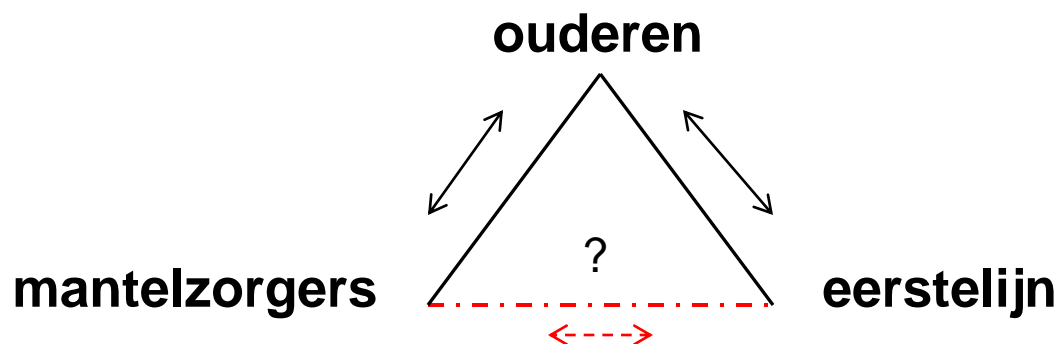
3. Resultaten

4. Besluit

Mantelzorg bevindt zich op continuüm:

- ➔ Bij de zorg voor kwetsbare ouderen zijn mantelzorgers niet enkel en alleen een partner in de zorg
- ➔ Perspectief van de mantelzorgers op een meer structurele manier als uitgangspunt in de zorg verankeren

Beleid:

- Actoren verbinden rondom mantelzorgbeleidsplan

Thuiszorgorganisaties:

- Positioneer organisatie t.o.v. mantelzorgers achter cliënt

Praktijk:

- Oog voor wederkerigheid binnen relatie oudere-mantelzorg

Onderzoekers:

- Kloof verkleinen tussen surveys en monitoring in ouderenzorg

Bedankt voor uw aandacht Vragen? Discussie!

Reeds beschikbare feiten en cijfers:

1. Depressieve klachten bij kwetsbare ouderen die thuiszorg gebruiken
2. Zorggebruik, -behoefte en -tevredenheid bij kwetsbare ouderen
3. Een goede oude dag? Over de relatie tussen depressieve gevoelens, geheugenproblemen en kwaliteit van leven bij kwetsbare ouderen
4. Met de mantel der liefde? Over de kwaliteit van de relatie tussen kwetsbare ouderen en mantelzorgers
5. Mantelzorg, vanzelfsprekend!? Over zorgervaringen en noden van mantelzorgers van kwetsbare ouderen

anja.declercq@med.kuleuven.be
bram.vermeulen@med.kuleuven.be